

JERICHO-LIED

*Jericho
Europajericho
bouw je muren hoger op
zet je poorten onder stroom -
komen horden wezens aan
die in jou willen wonen,
zijn de slavendrijverij ontkomen,
Jericho, Europajericho,
met trompetten, saxofonen
fluiten en hoerageschal
gaan ze honderdmaal rondom je
duizendmaal rondom je fort,
op dag zeventuizend stort je in
storten in je blinde muren, dove poorten*

*en de wezens blijken mensen
en die klimmen jou naar binnen
Jericho, Europajericho, o-ho
en die zullen jou bewonen en beminnen.*

*En zij planten nieuwe bomen
graven grachten levend water
krijgen dochters zonen
en de zevende van alle dagen
rusten zij in stil gezang
want ze zijn ontkomen, wonen veilig
in jou Jericho
Europajericho, o-ho
o-ho ja-ho!*

TOESPRAAK

Blinde muren, dove poorten

1.

Tja, wat zal ik zeggen na dit lied... ik ben er enigszins verlegen mee, eerlijk gezegd. Ik weet dat de tekst sommigen van u zwaar op de maag ligt. Ten eerste omdat in dit lied het verhaal over Jericho zonder omhaal van woorden wordt verbonden aan Europa, aan ons. En dan hangt het af van hoe je kijkt naar de migratiepolitiek van Europa. Misschien vind je de kritiek die het lied verwoordt helemaal terecht. Of misschien vind je de tekst van het lied te kort door de bocht. Doet het lied recht aan hoe ingewikkeld het vraagstuk van migratie is? Hoe je daar ook naar kijkt: in de week waarin Europa vergadert over migratie kunnen we, als we een verhaal lezen over een ommuurde samenleving, toch moeilijk wegstijgen van Europa. Het bouwen van muren langs onze buitengrenzen is niet langer taboe. 'In Europa vieren we het als muren vallen, niet als we ze bouwen', zei de Europese buitenlandchef in 2016. Inmiddels staat er ruim tweeduizend kilometer aan hekwerk. Ook in Nederland is er de nodige politieke steun voor 'fysieke infrastructuur' aan de buitengrenzen van Europa. *Fysieke infrastructuur*. Oei. Als dingen dreigen te onder te sneeuwen in beleidstaal moeten we goed blijven opletten.

Een tweede vraag die je kunt stellen bij dit lied is: doet het wel recht aan het verhaal uit het boek Jozua? Ik bedoel: we lazen niet verder dan dat de stad werd ingenomen, maar het bijbelverhaal vertelt vervolgens hoe alle mensen en dieren over de kling worden gejaagd, iedereen behalve Rachab en haar familie. Terwijl, dit lied zingt over bomen planten en over grachten levend water. Over beide vragen wil ik vanmorgen iets zeggen. Te beginnen bij het verhaal uit Jozua.

2.

Om te begrijpen hoe je dit verhaal kunt lezen is het belangrijk om te bedenken voor wie het is geschreven. Stel je voor – twee kleine koninkrijken in het Oude Midden-Oosten, Israël en Juda, steeds opnieuw overlopen en verwoest door grootmachten als Assyrië en Babylon. Een deel van de bevolking wordt in ballingschap weggevoerd en mensen vragen zich af: komen we ooit nog terug? Of moeten we nu overal en nergens ons thuis maken? En ALS we ooit terug mogen: wat voor samenleving willen we dan opbouwen? Het boek Jozua is geschreven als een mogelijk antwoord op die vragen. Het is een antwoord in verhaalvorm. Een liedje van verlangen.

Dat antwoord begint met te vertellen hoe een volk van gevluchte slaven na een jarenlange zwerftocht door de woestijn op zoek is naar een plek om thuis te komen. Wat ze vinden is een stad op slot. Jericho – als *pars pro toto* voor het hele land. Potdicht. Je komt er niet in. Als tegenbeeld voor deze gesloten stad introduceert het verhaal Rachab – haar naam betekent ruimte maken. Afhankelijk van je perspectief zou je haar een verrader van haar volk kunnen noemen of een verzetsheld. Er is geen historische basis voor wat in het boek Jozua wordt verteld: geen aanwijzingen dat er ooit een slavenvolk uit de woestijn kwam dat stad voor stad een land veroverde. Ook dit verhaal over Jericho is geen geschiedschrijving in onze moderne zin van het woord: de vertellers beschrijven geen oorlog – het gaat niet over generaals of loopgraven – , ze beschrijven een liturgie: we lezen hoe een volk in optocht achter hun heilige kist aanloopt. In stilte. Elke dag een rondgang om de stad. Zeven dagen lang.

Maar als dat land nooit zo veroverd is, waarom wordt het dan zo verteld? Als je antwoord wilt geven op de vragen van dat volk in ballingschap, waarom zeg je niet gewoon: nou, als het aan ons ligt gaan we terug en wagen we het opnieuw met de Thora – richten we onze samenleving in met de Thora als leidraad. Bijvoorbeeld. Dat had gekund. Maar deze mensen hebben antwoord gegeven met een verhaal. En een belangrijk deel van hun antwoord is te vinden in de kist. Die kist met de tien woorden is het refrein van het hele boek Jozua en speelt ook in het verhaal over Jericho een prominente rol. DAT moet de grond onder onze nieuw te bouwen samenleving zijn. Laat je de tien woorden los, lijken

de vertellers te zeggen, dan valt alles uit elkaar. Dan is ballingschap en onderdrukking het gevolg. Een tweede clou is het getal zeven. Zeven dagen om de stad, zevenmaal op de zevende dag, zeven priesters, zeven sjofars... Het klinkt als een echo van het verhaal over de schepping: op de zevende dag breekt de sjabbat aan. Geen wereld van scheidsmuren, maar eentje waar de sjofar van het jubeljaar klinkt.

3.

Het jubeljaar is een prachtig visioen uit een ander bijbelboek, het boek Leviticus: elke zeven maal zeven jaar schelden mensen elkaar hun schulden kwijt, worden slaven vrijgelaten en mensen mogen terugkeren naar hun geboortegrond. Een verzetslied tegen de wet van het grootkapitaal. Een groots visioen dat mensen wil bevrijden uit armoede, schulden en slavernij. Een manier om uit te drukken dat niets jouw eigendom is maar dat leven bedoeld is om te delen. Heeft dat Jubeljaar ooit werkelijk gefunctioneerd? Dat weten we niet. Maar over liedjes van verlangen gesproken: dit is toch zeker een prachtig liedje.

En dát visioen klinkt ook in het slot van het lied over Europa-Jericho. Zó zou die stad moeten zijn: een plek om veilig te wonen, met bomen als een tuin en woningen voor iedereen. Doet het Jericho-lied recht aan het bijbelverhaal? Ik denk van wel. Ik denk dat dat visioen voorop staat in dit verhaal – zoals die kist vooropgaat rond de muur.

4.

Met alles wat dat visioen in de weg staat wordt in het verhaal over Jericho korte metten gemaakt – in het verhaal over de ban. De ban kennen we uit historische bronnen, het was een vaststaand gebruik na de verovering van een stad. Alle inwoners werden omgebracht of tot slaaf gemaakt, hun bezittingen geplunderd en verdeeld onder de soldaten en hun aanvoerders. Maar dit verhaal over de ban maakt een oren van toen onverwachte draai. Het goud en het zilver, het is in dit verhaal niet voor de plunders – het is voor JHWH, die Naam van de kist. Hoewel dat voor onze oren lastig te verstaan is, kun je ook dát horen als een aanwijzing dat deze God-Ik-zal een andere samenleving wil dan eentje waarin het recht van de sterkste regeert en mensen ten koste van elkaar leven. Dat laat onverlet dat de mensen in Jericho worden omgebracht. Niet echt gebeurd, niet historisch. Maar in dit verhaal wel zo verteld: *man, vrouw, jong, oud, tot os en lam en ezel aan toe - één houw van het zwaard* (Jozua 6:21). Van de samenleving die door deze stad wordt verbeeld mag niets overblijven.

5.

Jericho kan een spiegel zijn voor wat wij mensen geneigd zijn te doen: muren optrekken om ons achter te verschansen. Het verhaal neemt ons serieus. Zo steken we in elkaar: dit doen we als we bang zijn. Maar hoe voorstelbaar dat ook moge zijn, het verhaal daagt ons uit onze muren te bevragen: want achter hoge, blinde muren ontmoeten we de ander niet meer. We sluiten ons af voor wat hij, wat zij nodig heeft. Voor wat hij, wat zij ons te zeggen heeft. En zo komen we zelf achter die muur vast te zitten. Niemand erin, maar ook niemand er meer uit. Zo'n samenleving of een mens op slot, dat is niet het leven dat dit verhaal voor ons hoopt.

Aan het eind van het hoofdstuk roept Jozua mensen op om Jericho nooit meer te bouwen. Geen grote sterke stad meer om de zuidoostflank van het land te beschermen. "Daar is het land kwetsbaar. Daar is het land menselijk." Aldus Alex van Ligt. Mooi gezegd.

6.

Terug naar dat lied over Europa – is dat niet veel te kort door de bocht, het slot niet veel te utopisch? Tja... Het is geen beleidsnotitie natuurlijk. Het is een liedje van verlangen: het wil in ons een droom wakker roepen. Eentje waar we ons, midden in onze weerbarstige realiteit, aan vast kunnen proberen te houden. Een droom die ons regelmatig zwaar op de maag ligt als we zien hoe ver onze realiteit van dat visioen verwijderd is. Als we lezen over Ter Apel of over de bootjes op het kanaal en

de Middellandse zee. Dat schurende schuldgevoel maakt het zingen van zulke liedjes des te belangrijker. Want ze willen ons hart verwarmen, ons in beweging zetten als we de moed dreigen te verliezen.

Sommige verhalen en sommige liedjes proberen dat. Sommige gebaren ook. *Brood en recht en waardigheid en liefde voor al wat leeft*. Dat zijn de woorden waarmee wij wekelijks brood en wijn delen. Op de foto voorop uw liturgie ziet u de grens tussen Amerika en Mexico. Aan weerszijden van die muur wordt eucharistie gevierd. De foto stond online bij een oude aankondiging van hoe de paus tijdens zijn bezoek aan Mexico in 2016 (tijdens de verkiezingscampagne van Trump) ook ergens langs die grens eucharistie zou gaan vieren. Trump stak tijdens zijn campagne niet onder stoelen of banken dat Franciscus maar weinig begreep van de realiteit die hem noopte deze muur te bouwen. Franciscus op zijn beurt waarschuwde dat mensen die muren bouwen er vaak zelf door gevangen worden. Foto's van het daadwerkelijke pausbezoek zijn er natuurlijk ook genoeg te vinden, maar deze foto – een tafel met de muur er dwars door... dat is toch alles ineen: een stomp in je maag EN een schop onder je kont EN een troostrijke hand in jouw hand.

Stel, zingt het koor in de liederencyclus Uitgeleid, Stel dat er een oogopslag bestaat, een handomdraai, die wij door gestage oefening kunnen leren, en waarmee wij – in plaats van ons dood te vechten, het noodlot keren en deze wereld veranderen in de echte.

Stel je voor. Stel je voor dat wij ons dat gestaag zouden kunnen inoefenen: brood en recht en waardigheid voor al wat leeft. Dat een gebaar ons kan helpen om de moed te verzamelen die we nodig hebben om deze wereld stukje bij beetje – en misschien maar voor even, maar dan toch – te veranderen?

Waar zouden we onze tafel dan allemaal neer willen zetten? Op welke grenzen, bij welke muren – wie zijn we uit het oog verloren? Een tafel in Ter Apel? Een tafel op het strand, met zijn poten in de zee? Een tafel in de gevangenis? Of eentje op straat? Stel je voor. Overal tafels. Elke zondag ergens anders. En dan maar afwachten wie wil aanschuiven.

Een tafel om aan te delen en te ontvangen. *Om te delen met zovelen en te leven opgegeten.*

Stel je voor.

Dat het zo mag zijn.